

OM LOKALISERING AV BROTT PÅ INTERNET

AV KARIN CORNILS

Offences of an international character often raise problems concerning national jurisdiction. Jurisdiction is generally dependent upon whether the offence was committed within a given territory or abroad. When a perpetrator makes use of the Internet for committing a crime –e.g., for spreading illegal statements or presentations – it becomes particularly difficult to identify the place in which the crime is “committed.” In both theory and practice, German criminal law generally holds that regardless of national locality, each uploading of unlawful data onto the Internet is to be prosecuted as a domestic crime in Germany because the data are accessible on German soil.

*The present article examines issues and theory pertinent to Internet crime and national jurisdiction. In contrast to previous approaches, which all refer to the place of effect of such offences, the author suggests jurisdictional limitation to the place of action. Such a policy would lead to a clear localisation of Internet crime and to an appropriate limitation of domestic jurisdiction – a result that would clarify the penal law systems of both Nordic and non-Nordic countries.**

I. Inledning

Straffrätten är i hög grad nationellt präglad. Den enskilda statens straffrättsliga jurisdiktion är en del av statsmakten och därmed principiellt sett begränsad till det egna territoriet, det vill säga till händelser som utspelar sig inom territorialgränsen. Enligt folkrättsliga regler får varje suverän stat visserligen utvidga tillämpningsområdet för de egna strafflagarna till att även omfatta brott som förövats utomlands. Men om denna utvidgning inte sker genom avtal med andra stater utan ensidigt, förutsätter jurisdiktionen över de extraterritoriella gärningarna att dessa uppvisar en särskild anknytning till det egna landet (exempelvis genom gärningsmannens eller offrets inhemska medborgarskap). Utan en sådan anknytning skulle inhemska lagföring av ett brott begånget i en annan stat kunna uppfattas som en folkrättsstridrig inblandning i den främmande statens inre angelägenheter.¹

Bortsett från internationella överenskommelser om harmonisering och samarbete i vissa frågor baserar sig således straffrätten i allt väsentligt på territoriella gränsdragningar. Denna nationella karaktär understryks av det faktum att brottmålsdomstolarna i de allra flesta länder (med få undantag) uteslutande tillämpar inhemska straffrättsnormer.

Internet däremot kännetecknas av en världsomspännande struktur, som är

* Title in English: *Internet crime and criminal jurisdiction*. Original in Swedish.

oberoende av nationella gränser och som inte delas in i territorier utan i nätverk. Det betraktas delvis som ett eget "virtuellt" rum, höjt över alla rättsordningar och oåtkomligt för staternas straffrättsliga kontroll. Det finns företrädare för uppfattningen att det - analogt med suveränitetsfria områden såsom Antarktis, det fria havet och rymden - endast inom ramen för folkrättsliga konventioner är möjligt att utsträcka tillämpligheten av enskilda staters rättsnormer till att omfatta även Internet.²

Dylika internationella överenskommelser förbereds för tillfället på diverse nivåer.³ Detta betyder emellertid inte - och såtillvida är jämförelsen med det fria havet inte passande - att staterna under mellantiden skulle vara förhindrade att utöva sin straffrättsliga jurisdiktion på detta område.

Delar av den tyska rättsvetenskapen är tvärtom till och med av uppfattningen att den inhemska straffrättsliga jurisdiktionen över brott på Internet är i det närmaste obegränsad, i vart fall vad avser spridningen av illegala framställningar. I denna artikel undersöks om en sådan uppfattning är hållbar och hur långt det nationella straffanspråket verkligen sträcker sig. Framställningen kommer att koncentreras främst på de så kallade yttrandebrotten (exempelvis hets mot folkgrupp, uppmaning eller förledande till brottslig gärning, olaga våldskildring och pornografi), eftersom dessa brott särskilt väl tydliggör problemen och eftersom de också intar en särskilt framträdande roll inom Internet-kriminaliteten. I Tyskland har man endast påbörjat behandlingen av frågan och hur den slutligt kommer att lösas är fortfarande oklart. Frågan torde även vara av intresse för diskussionen i de nordiska länderna eftersom de faktiska problemen är identiska och de tillämpliga rättsreglerna liknar de tyska.

II. Några grunddrag i den internationella straffrätten

Så länge det inte föreligger några internationella avtal om jurisdiktion över brott begångna på Internet är staterna hänvisade till sitt existerande regelverk, d v s till de regler som bestämmer tillämpningsområdet för de egna straffbestämmelserna.

Enligt de straffrättsliga jurisdiktionsreglerna i samtliga nordiska länder, liksom enligt den tyska strafflagen (Strafgesetzbuch, StGB), faller inomterritoriella brott utan vidare under den inhemska jurisdiktionen (*territorialitetsprincipen*). Annorlunda är det emellertid med brott som förövats utomlands. För inhemska behörighet krävs i dessa fall att brottet uppvisar en särskild anknytning till det egna landet, exempelvis genom att gärningsmannen besitter inhemskt medborgarskap (*den aktiva personalitetsprincipen*), att offret har inhemsk nationalitet (*den passiva personalitetsprincipen*), att gärningen riktar sig mot domstolslandets egna allmänna intressen (*statsskyddsprincipen*) eller att gärningen utgör ett brott, vars bekämpande ligger i alla staters intresse (*universalitetsprincipen*⁴). En grundförutsättning är i dessa fall att tillämpligheten av den aktuella inhemska straffbestämmelsen inte är begränsad till inomterritoriella brott. Det är således helt avgörande för jurisdiktionsfrågan att inledningsvis fastställa om gärningsorten ligger inom eller utom domstolslandets gränser.

Om brottet begåtts utomlands, men det finns en anknytning till domstolslandet, förutsätter dess jurisdiktion i många fall dessutom att gärningen är straffbar även enligt lagen på gärningsorten (s k *dubbel straffbarhet*).⁵ Här ankommer det alltså återigen att fastställa orten där brottet begåtts, varvid det inte är tillräckligt att endast skilja mellan inomterritoriella och extraterritoriella brott, utan det är nödvändigt att konkret fastställa den stat, vars rättsordning eventuellt kränkts genom gärningen.

III. Lokalisering av gärningen

Ett brott är enligt den tyska straffrätten begånget ”på varje ort där gärningsmannen handlat [...] eller där följden som ingår i brottsbeskrivningen inträffat [...]”. Denna bestämmelse i 9 § 1 st StGB är mycket lik de nordiska ländernas lokaliseringsregler och till och med nästan ordagrann med den finska.

finska SL 1 kap 10 §: ”Ett brott anses vara begånget såväl där den brottsliga handlingen företogs som där den rekvisitenliga följden av brott framträdde.”,

BrB 2 kap 4 §: ”Brott anses begånget där den brottsliga handlingen företogs, så ock där brottet fullbordades [...]”,

danska strl 9 §: ”I de tilfælde, i hvilke en handlings strafbarhed afhænger af eller påvirkes af en indtrædt [...] følge, betragtes handlingen tillige som foretaget dér; hvor virkningen er indtrædt [...]”,

norska strl 12 § 2 st: ”I tilfelle, hvor en handlings straffbarhet avhenger eller påvirkes av en inntrædt [...] virkning, betraktes handlingen som foretatt også der hvor virkningen er inntrædt [...]”.

Gemensamt för reglerna är att de knyter lokaliseringen av ett brott till såväl handlingsorten som till ”effektorten” (i Sverige: fullbordansorten⁶). Såsom handlingsort betraktas den ort där gärningsmannen företar den brottsliga handlingen, medan effektort är den ort där en, för uppfyllande av brottsbeskrivningen, relevant följd av den brottsliga handlingen inträffar.⁷ Faller handling och följd isär i rummet så kan brottet anses begånget på flera orter, i vissa fall i olika länder (s k *distansdelikt*). För att enligt inhemsk rätt kunna åtala ett dylikt brott, som ett inomterritoriellt brott, räcker det med att en av orterna ligger inom landets gränser. Denna regel betecknas som *ubikvitetsprincipen* och har sin direkta eller snarlika motsvarighet i talrika länders strafflagar.⁸

1. Anknytning till effektorten

I Tyskland har prövningen huruvida den inhemska straffrätten är tillämplig på spridning av rättsvidriga yttranden eller framställningar på Internet hittills i första hand gjorts med stöd av effektorten. Delar av den tyska rättsvetenskapen⁹ utgår från att följden av sådana brott, oaktat handlingsorten, alltid inträder (även) i

Tyskland, eftersom de rättsvidriga texterna och bilderna går att ta hem (även) där. Samtliga gärningar kan därför, enligt denna åsikt, på grund av den inhemska effektorten bestraffas såsom inomterritoriella brott. Detta synsätt leder till att den tyska straffrätten skulle vara oinskränkt tillämpbar på alla framställningar med illegala innehåll på Internet världen över, förutsatt att innehållet går att ta hem i Tyskland. Om denna uppfattning vore riktig skulle de tyska myndigheternas plikt att utreda och åtala brott bli ytterst långtgående. Vidare skulle det uppstå avsevärda kollisionsproblem med de stater som med stöd av en motsvarande ubikvitetsklausul besitter en lika obegränsad straffrättslig kompetens. Omvänt skulle också varje enskild tysk innehavare av en hemsida vara tvungen att räkna med risken att kunna åtalas för brott i en främmande stat, i vilken hans uppgifter går att ta hem från nätet och där uppgifterna strider mot den gällande rättsordningen.

a) En snävare tolkning av effektortsregeln

I syfte att undvika dylika tvivelaktiga konsekvenser har det i den tyska doktrinen delvis gjorts försök att göra en snävare tolkning av effektortsregeln. Med stöd av en *subjektiv* tolkning skulle därmed tysk jurisdiktion föreligga endast i de fall då gärningsmannens mål är att effekten av hans handling skall inträda just i Tyskland.¹⁰ Enligt en annan lösning som diskuterats skall en inomterritoriell effektort endast anses föreligga om det av handlingens *objektiva* omständigheter framgår att det finns en direkt förbindelse till Tyskland, exempelvis genom att den illegala framställningen på nätet tillhandahålls på det tyska språket.¹¹

De kriterier för teleologisk reduktion som hittills ställts upp är föga övertygande. De kan inte heller släta över det faktum att, vid yttrandebrott, lokaliseringförsök som utgår från effekten i sig är felaktiga, eftersom det vid dessa brott inte finns någon sådan effekt som lagen kräver. Vid tolkning av effektortsregeln i 9 § 1 st StGB måste man nämligen beakta att brottslokaliseringen inte anknyter till en effekt av handlingen vilken som helst, utan att den hänvisar till "följden som ingår i brottsbeskrivningen", dvs till en sådan effekt som omfattas av något av rekvisiten i den aktuella straffbestämmelsen.

b) Skadedelikt och faredelikt

I den mån vi har att göra med s k skadedelikt, såsom exempelvis det otillåtna förändrandet eller förstörandet av främmande uppgifter, bereder det inga problem att fastställa den rekvisitenliga följden och därmed effektorten.¹² Följden inträffar på den plats där de aktuella uppgifterna finns lagrade.

Vid spridning av rättsvidriga framställningar på Internet handlar det däremot om brott som räknas till de s k abstrakta faredelikten och som sådana kännetecknas de av att det inte ingår någon följd i brottsbeskrivningen.¹³ För straffrättsligt ansvar förutsätts inte att gärningsobjektet skadas eller utsätts för konkret fara, utan det straffvärda ligger i gärningsmannens blotta beteende.

Handlingen i sig anses farlig och är därför belagd med straff, utan att någon konkret yttre effekt av denna behöver påvisas. Som exempel kan nämnas hets mot folkgrupp¹⁴, där blotta utdelandet av flygblad med utlänningsfientligt innehåll utgör ett brott. Likaså fullbordas pornografibrottet genom att motsvarande bilder ställs ut i ett skyltfönster på allmän plats. Ifall en faktisk effekt sedermera inträder - t ex genom att någon genom flygbladens innehåll entusiasmeras till att misshandla en färgad medborgare eller genom att ett barn går förbi skyltfönstret och får en chock vid anblicken av de pornografiska bilderna - saknar således betydelse för frågan om brottet skall anses fullbordat eller inte. En sådan effekt utgör ingen ”följd som ingår i brottsbeskrivningen”, och som enligt 9 § 1 st StGB kunde vara relevant för fastställande av gärningsorten.¹⁵

c) *Farozonen såsom effektort*

I samband med gränsöverskridande miljöbrott har i Tyskland uttalats uppfattningen att det även vid abstrakta faredelikt kan finnas en effektort. Under vissa omständigheter skulle det, enligt den åsikten, t o m kunna finnas ett stort antal olika effektorter, inte mindre än på alla de orter där den abstrakta faran uppstår.¹⁶ Denna teori utgår från en fast farokälla, vars riskzon sträcker sig ett bestämt stycke in i en angränsande främmande stat. När det gäller yttrande brott begångna på det världsomspännande Internet låter sig emellertid det område som utsätts för abstrakt fara överhuvudtaget inte avgränsas. Skulle man även här likställa abstrakt fareort med effektort så skulle samtliga på nätet tillhandahållna uppgifter världen över vara att bedöma enligt den tyska straffrätten, eftersom uppgifterna går att ta hem i Tyskland. En så långtgående global utsträckning av den inhemska straffrättsliga kompetensen skulle inte vara folkrättsligt hållbar då den abstrakta faran, som är lika stor över hela världen, inte utgör ett tillräckligt anknytningsmoment för en bestämd enskild stats jurisdiktion. Farozonen för yttrande brott på Internet kan därför inte betraktas såsom effektort med brottslokalisering verkan.¹⁷

d) *En utvidgad tolkning av effektortsregeln*

Det senaste förslaget till lösning innebär att det görs en utvidgad tolkning av effektbegreppet. Enligt denna tolkning skulle 9 § 1 st StGB utöver följden som en konkret yttre effekt av den straffbara handlingen, omfatta även varje verkan varigenom brottet realiseras.¹⁸ Som exempel nämns fallet att pornografiska skrifter eller bilder genom gärningsmannens handling ”görs tillgängliga” på Internet. Tillgängligheten av det rättsvidriga innehållet skulle utgöra en ”följd som ingår i brottsbeskrivningen” och konsekvensen därav skulle bli att effekten av pornografibrottet inträder i Tyskland om sådana skrifter eller bilder sänds dit. Följaktligen skulle brottet med stöd av effektorten falla (även) under den tyska jurisdiktionen.

Vid närmare granskning finner man att pornografins tillgänglighet emellertid

är en del av själva handlingen och inte dess yttre effekt. Att göra skrifter eller bilder tillgängliga betyder enligt tysk straffrätt att de tillhandahålls, utställs, anslås eller visas.¹⁹ Dessa handlingar består i att innehållet görs iakttagbart för tredje man. Blotta möjligheten till kännedom är tillräcklig; det avgörande är inte huruvida en tredje man faktiskt är närvarande. Brottbeskrivningen har utformats på ett sådant sätt att ingen konkret följd ingår i den; det är bara själva handlingen som är belagd med straff. I och med att det utvidgade tolkningsförslaget utsträcker effektbegreppet från handlingens *följd* (såsom dess yttre effekt) mot *handlingen* själv, går differentieringen mellan handling och effekt - så som den ligger till grund för 9 § 1 st StGB liksom för de danska, finska och norska lokaliseringsreglerna - förlorad.

Mot en utvidgning av effektbegreppet talar, från tysk synvinkel, vidare det faktum att lagstiftaren med formuleringen "följden som ingår i brottbeskrivningen" ville inskränka begreppet i förhållande till den äldre lagtexten (i vilken endast förekom "följden") för att därigenom begränsa den tyska straffrättens tillämpningsområde:

*"Det skall framgå, att endast en rekvisitenlig effekt har betydelse för fastställandet av gärningsorten, och inte även därutöver eventuellt tillkommande effekter."*²⁰

En utvidgad tolkning av effektbegreppet skulle motarbeta denna strävan.

Man bör därför hålla fast vid den ledande uppfattningen att det inte ingår någon effekt i yttrandebrottens²¹ brottbeskrivningar. Gärningsorten skall därmed inte bestämmas utifrån någon effektort utan från handlingsorten.

2. Anknytning till handlingsorten

Enligt en traditionell uppfattning är handlingsorten den ort där gärningsmannen vid brottets begående är fysiskt närvarande. Om exempelvis en högerradikal dansk i Köpenhamn skapar en hemsida med rasdiskriminerande innehåll, så handlar han i Köpenhamn.

a) Fiktionen om en "virtuell närvaro"

För att få närvarorekvisitet att stämma överens med Internets speciella, till rummet obundna struktur, har en föreställning om en virtuell närvaro utvecklats. Enligt denna så skall varje deltagare som lägger ut information på nätet anses vara virtuellt närvarande i varje enskilt land där hans uppgifter går att ta hem.²²

I de fall då de inlagda uppgifterna har ett kriminellt innehåll kommer konsekvensen att bli en kollision av straffanspråk världen över. Handlingen skulle nämligen på en och samma gång anses begången i alla de länder som är anslutna till nätet, och i varje stat där handlingen strider mot respektive rättsordning skulle den gå att bestraffa såsom inomterritoriellt brott. För de inhemska brottsutredande myndigheterna skulle undersökningsplikten omfatta samtliga illegala uppgifter

som cirkulerar på Internet och som är tillgängliga från datorer i det aktuella landet.

Fiktionen att en gärningsman skulle vara virtuellt närvarande på hela nätet leder alltså till lika ohållbara resultat som den oriktiga användningen av effektortsregeln. Sätillvida pekar fiktionen dock i rätt riktning att den fäster uppmärksamheten vid det faktum, att den person som lägger in uppgifterna på nätet inte bara är verksam omedelbart vid det tangentbord som hans händer berör, utan att han genom den egna datorn även kan handla inom nätverket.

b) En handling på flera orter

Den särskilda tekniken att förbinda två från varandra skilda datorer, medför att man via den ena datorn kan nå direkt till den andra datorns server. Att lägga ut, ändra och radera, liksom att spara ner uppgifter från nätet, kan alltså göras på vilket avstånd som helst, i förekommande fall även över statsgränser. Därmed kan den agerande personen på en och samma gång betjäna såväl den dator han sitter vid, som den mottagande datorn. Härigenom kommer handlingen också att utföras på flera orter, d v s på de orter där de respektive datorerna är placerade. Detta kan tydliggöras genom följande exempel:

- Den som i en nyhetsgrupp lägger in en artikel på den därför ämnade s k elektroniska anslagstavlan tillhörande en bestämd nyhets-server, handlar direkt på den servern, d v s på den ort där servern befinner sig.
- Ett svenskt bankinstituts kund som utifrån Paris via Internet går in på bankens centraldator i Stockholm och genomför en överföring från sitt konto där, handlar direkt på den servern, alltså (även) i Sverige.
- Den som innehar en elektronisk brevlåda på en norsk e-post-server och under en utlandsresa i Madrid läser sin inkomna e-post, handlar direkt på e-post-servern, alltså (även) i Norge.
- När den redan tidigare nämnde högerradikale dansken lagrar sin hemsida med rasdiskriminerande innehåll på en i Hamburg installerad Internet-server, handlar han (även) i Tyskland och hans uppgifter är att bedöma enligt den tyska straffrätten.

Att en handling i straffrättslig mening kan betraktas såsom en enhet trots att den begås på flera olika orter är enligt den tyska straffrätten med hänsyn till s k *mehrkraftige Delikte* (sammansatta brott) allmänt erkänt. Så kan exempelvis vid rån de enskilda handlingsmomenten (våldsanvändning och tillgrepp) avvika från varandra i rummet och det kan finnas flera gärningsorter för handlingen. Överskrids en statsgräns under det att en handling företas så räcker det med att en av gärningsorterna ligger inom landet för att inhemsk jurisdiktion skall grundas. Detsamma måste gälla för brott på Internet, för vilka den gärningsmässiga handlingen samtidigt företas på två med varandra förbundna datorer.

c) Kontrollerade och okontrollerade händelseförlopp på Internet

Vid fastställandet av handlingsorten för ett på Internet begånget yttrande brott aktualiseras följaktligen förutom den ort där gärningsmannen är fysiskt närvarande även den ort där den server är placerad på vilken gärningsmannen målmedvetet och kontrollerat lagrar en bestämd uppgift.²³ Därvid spelar hans egen kontroll av händelseförloppet en väsentlig roll.

Helautomatiska förlopp, såsom vidarebefordrandet av hans uppgifter genom "förbindelseatorer", såsom *routers*, *gateways* och *bridges*, respektive den automatiska (mellan)lagringen av hans hemsida på en *proxy- eller cache-server*²⁴ kan inte längre ses som gärningsmannens handlande eftersom de faller utanför hans kontroll. Av samma anledning kan inte heller andra sekundära servrars mottagande av gärningsmannens på en nyhets-server inlagda artikel anses utgöra gärningsmannens handlande, då mottagande sker genom automatisk *synchronisation*. Likaså måste även sådana förlopp som beror på tredje mans självständiga och från gärningsmannens oavhängiga handlande lämnas utan avseende. Som exempel på ett sådant handlande kan nämnas en annan internet-användares besök på gärningsmannens hemsida eller hemtagande av hans nyhetsartikel.

Den högerradikale danskens handlande, i det ovan nämnda inledningsexemplet, består i att han genom att lägga upp de illegala uppgifterna på en bestämd server gör dem tillgängliga för andra. Såsom handlingsort betraktas därmed förutom orten för hans fysiska närvaro endast orten för uppställningsplatsen av den aktuella servern. Var hans uppgifter sedermera automatiskt eller genom ett hemtagande hamnar, har han inte längre någon möjlighet att påverka och det skall därför inte beaktas vid bestämmande av gärningsorten.

3. Lokalisering av enskilda yttrande brott på Internet

För de enskilda yttrande brotten som begås på Internet leder detta till konkreta ställningstaganden vad avser brottets lokalisering:

- I talrika brottsbeskrivningar uppställs som rekvisit att gärningen sker "offentligt".²⁵ Gärningsorten för dessa brott ligger - bortsett från den ort där gärningsmannen befinner sig - på den ort där han lägger in uppgifter med brottsligt innehåll och som där är tillgängliga för en obestämd krets av individuellt obestämda personer, t ex på en Internet- eller nyhetsserver. Den som således från utlandet målmedvetet och kontrollerat lagrar sådana uppgifter på en i Tyskland installerad server, handlar (även) i Tyskland. Hans brott skall där åtalas såsom ett inomterritoriellt.
- Vid de straffbestämmelser som reglerar "spridande" av uppgifter, skrifter, bilder o s v, innebär den gärningsmässiga handlingen att gärningsmannen möjliggör för andra att komma åt hans uppgifter.²⁶ Genom att han lagrar dem på en e-post-server gör han det illegala innehållet tillgängligt för en bestämd krets av personer och genom att lagra det på en Internet- eller nyhetsserver gör han det

tillgängligt även för allmänheten. Rättshandlingen företas inte bara på den ort där gärningsmannen befinner sig utan samtidigt även på den ort där den bestämda servern, på vilken han ställer sina uppgifter till förfogande, står uppställd.

- Så länge den gärningsmässiga handlingen består i spridande av ”skrifter” med illegalt innehåll så omfattas inte själva överförandet av motsvarande innehåll på internet av det tyska straffbudet. Med skrifter likställs numera vid sidan av ton- och bildbärare uttryckligen även ett elektroniskt lagringsmedium.²⁷ Men enligt den härskande uppfattningen skall med spridande förstås endast det fysiska överlämnandet av innehållsbäraren (d v s disketten, CD-romskivan eller hård-disken) och inte den elektroniska transporten av själva uppgiftsinnehållet.

IV. Resultat

Lokaliserar man gärningsorten för yttrande brott på Internet på sätt som ovan framställts, så kommer följande konsekvenser att uppenbaras vid tillämpningen av den nationella straffrätten:

- Att från den egna staten lägga in uppgifter på nätet utgör med hänsyn till orten där gärningsmannen befinner sig, alltid ett inomterritoriellt brott och faller såsom ett sådant under den inhemska jurisdiktionen.
- Lagras uppgifter med straffbart innehåll målmedvetet och kontrollerat från utlandet på en inhemsk server så är även det att bedöma såsom ett inomterritoriellt brott, eftersom gärningsmannen omedelbart handlar (även) på den inom landet installerade servern, vilket därmed grundar en inhemsk gärningsort.
- Härstammar uppgifterna från utlandet och lagras de på en utländsk server, så rör det sig om ett extraterritoriellt brott. Som ett sådant faller brottet endast under särskilda förutsättningar under den inhemska jurisdiktionen, nämligen först och främst om gärningsmannen eller offret har inhemskt medborgarskap och brottet är straffbart även enligt lagen på gärningsorten, eller om brottet riktar sig mot inhemska allmänna intressen (exempelvis smädande av statsöverhuvudet) eller mot internationellt skyddade rättsintressen.²⁸

En fördel med den här föreslagna lokaliseringen av brott består i att tillämpningsområdet för den nationella straffrätten begränsas på ett folkrättsligt invändningsfritt sätt. Uppställningsorten för servern, på vilken gärningsmannen direkt handlar, utgör ett sakligt anknytningsmoment till det aktuella landet. En kollision mellan olika staters straffanspråk undviks till stor del och de egna brottsutredande myndigheterna kommer att kunna koncentrera sin verksamhet främst på i hemlandet befintliga servrar. Ur gärningsmannens synvinkel, slutligen, betyder det en större förutsägbarhet om vilka rättsordningar som berörs av hans handlande.

En nackdel, som omedelbart följer av det sistnämnda, är däremot den ökade

risker för kringgående. Den som vill kringgå en bestämd stats straffnormer kan undvika en server i det landet, förutsatt att han själv opererar från utlandet. Om vår högerradikale dansk skulle använda sig av en österrikisk server i syfte att sprida sina paroller så straffas han inte i Tyskland. På detta sätt skulle det - i likhet med skatteoaserna - kunna skapas dataparadis i särskilt liberala länder, något som delvis går att se redan idag. En sådan utveckling kan emellertid motverkas genom att så många stater som möjligt genom internationella avtal enar sig om en överensstämmande kriminalisering av de på Internet vanligast förekommande och allvarligaste brotten och sedan samarbetar vid utredandet och lagföringen av dessa brott.

LITTERATUR:

- Asp, Petter/Samuelsson, Jörgen*: De svenska jurisdiktionsreglerna. I: Jareborg/Asp (Hrsg.), Svensk internationell straffprocessrätt, Uppsala 1995, s. 21-112.
- Bodard, Katia/De Hert, Paul/De Schutter, Bart*: Crime on Internet. A Challenge to Criminal Law in Europe, Maastricht Journal of European and Comparative Law 1998, Vol. 5, Nr. 3, s. 222-261.
- Bogdan, Michael*: Gränsöverskridande förtal i Cyberspace, Svensk Juristtidning (SvJT) 1998, s. 1-15.
- Burnstein, Matthew R.*: Conflicts on the Net: Choice of Law in Transnational Cyberspace, Vanderbilt Journal of Transnational Law, Vol. 29, 1996, s. 75-115.
- Collardin, Marcus*: Straftaten im Internet, Computer und Recht (CR) 1995, s. 618-622.
- Conradi, Ulrich/Schlömer, Uwe*: Die Strafbarkeit der Internet-Provider, Neue Zeitschrift für Strafrecht (NSTZ) 1996, s. 366-369.
- Cornils, Karin*: - Leges in ossibus? Überlegungen zur doppelten Strafbarkeit einer Auslandstat. In: Arnold u.a. (Hrsg.), Grenzüberschreitungen. Beiträge zum 60. Geburtstag von Albin Eser, Freiburg 1996, s. 211-228.
- Der Begehungsort von Äußerungsdelikten im Internet, Juristenzeitung (JZ) 1999, s. 394-398.
- Hilgendorf, Eric*: Überlegungen zur strafrechtlichen Interpretation des Ubiquitätsprinzips im Zeitalter des Internet, Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 1997, s. 1873-1878.
- Hurwitz, Stephan*: Den danske Kriminalret, Almindelig Del, 4. rev. udg. ved Knud Waaben, København 1971.
- Jareborg, Nils*: Brotten I, 2. uppl., Stockholm 1984.
- Kielwein, Gerhard*: i Niederschriften über die Sitzungen der Großen Strafrechtskommission, 4. Bd. Allgemeiner Teil, 38.-52. Sitzung, Bonn 1958.
- Kienle, Michael*: Internationales Strafrecht und Straftaten im Internet, Konstanz 1998.
- Kuner, Christopher*: Internationale Zuständigkeitskonflikte im Internet, Computer und Recht (CR) 1996, s. 453-458.
- Martin, Jörg*: Strafbarkeit grenzüberschreitender Umweltbeeinträchtigungen, Freiburg 1989.
- Grenzüberschreitende Umweltbeeinträchtigungen im deutschen Strafrecht, Zeitschrift für Rechtspolitik (ZRP) 1992, s. 19-27.
- Oehler, Dietrich*: Internationales Strafrecht, 2. Aufl., Köln 1983.
- Sieber, Ulrich*: - Strafrechtliche Verantwortlichkeit für den Datenverkehr in internationalen Computernetzen, Juristenzeitung (JZ) 1996, s. 429-442.
- Kontrollmöglichkeiten zur Verhinderung rechtswidriger Inhalte in Computernetzen, Computer und Recht (CR) 1997, s. 581-598.
- i: Hoeren/Sieber (Hrsg.), Handbuch Multimedia-Recht, München 1999.

Träskman, Per Ole: - Den finska straffrättens tillämpningsområde, Helsingfors 1977.

- Straffrätligt ansvar för brott som förövas i radio- och televisionsprogram som distribueras via satellit. I: *Mediarätt, XXIII Nordiska Studentjuriststämman, Rautalampi, Finland, 6.-13.8.1983, Helsingfors 1984, s. 76-90.*

- Should we take the Condition of Double Criminality seriously? I: *Jareborg (ed.), Double Criminality, Uppsala 1989, s. 135-155.*

van den Wyngaert, Christine: Double Criminality as a Requirement to Jurisdiction. I: *Jareborg (ed.), Double Criminality, Uppsala 1989, s. 43-56.*

Noter:

Artikeln utgör en utvidgad version av ett föredrag hållet den 16 februari 1999 vid Helsingfors universitet. Svensk översättning av Liza Åberg.

¹ Jfr *Oehler*, Rdn 111 ff, 120; *Träskman* (1977), s 20 ff; *Asp/Samuelsson*, s 21 ff.

² Se *Burnstein*, Vand J Transnat L 1996, s 110 ff.

³ Närmare härom *Bodard/De Hert/De Schutter*, Maastricht Journal of European and Comparative Law 1998, s 222-261.

⁴ Inom den tyska straffrätten räknas till dessa delikt bl a spridning av s k hård pornografi, d v s av sexuella framställningar med våldsinslag, barn eller djur (184 § 3 och 4 st StGB).

⁵ Danska strl 7 § 1 st 2 p, 8 § 6 p; finska SL 1:11, norska strl 12 § 1 st 3 c p, 4 b p; BrB 2:2 st 2; tyska StGB 7 §; se härom *van den Wyngaert*, Double Criminality, s 43-56; *Träskman*, o a, s 135-155; Cornils, Grenzüberschreitungen, s 211-228.

⁶ Vid den svenska straffrättsreformen 1948 föreslog straffrättskommittén en formulering som, liksom i de övriga nordiska strafflagarna, vid sidan av handlingsorten ställde upp orten för handlingens effekt. Lagstiftaren beslöt sig dock för en något avvikande ordalydelse, som sedermera även övertogs i brottsbalken. NJA II 1948 s 161 ff samt NJA II 1962 s 64.

⁷ För den i Sverige gällande versionen som grundar sig på brottets fullbordan, jfr *Jareborg*, s 139 samt *Asp/Samuelsson*, s 30 ff.

⁸ Utförligt om detta *Oehler*, Rdn 269-290.

⁹ Jfr *Collardin*, CR 1995, s 620; *Kuner*, CR 1996, s 455 f; *Conradi/Schlömer*, NStZ 1996 s 368 f; *Sieber*, JZ 1996, s 430.

¹⁰ Jfr *Collardin*, CR 1995, s 621. Beträffande den danska straffrätten ställer sig Hurwitz uttryckligen avvisande till en dylik tolkning, *Hurwitz*, s 104.

¹¹ Jfr *Hilgendorf*, NJW 1997, s 1876 f. För den svenska straffrätten företräder Bogdan liknande uppfattning, då han anser att brottet är fullbordat (även) i Sverige när nättinnehållet är avfattet på det svenska språket och målet är att effekten skall uppstå i Sverige. *Bogdan*, SvJT 1998, s 6. För ytterligare lösningsförslag i form av en snävare tolkning, se *Kienle*, s 173 ff.

¹² Detta gäller även för de konkreta faredelikt, för vilka effektorten ligger där den av brottsbeskrivningen uttryckligen omfattade faran (t ex en brandfara eller en fara för andra i trafiken) konkret inträffar.

¹³ För finsk rätt se *Träskman*, Mediarätt, s 79. Enligt tysk straffrätt gäller såtillvida ett undantag för brottet förolämpning, vilket utgör ett effektdelikt eftersom den nedsättande uppgiften måste ha kommit till den förolämpades eller tredje mans kännedom.

¹⁴ 130 § StGB; jfr BrB 16:8; danska strl 266 b §; finska SL 11:8; norska strl 135 a §.

¹⁵ Jfr ur finsk synvinkel *Träskman*, Mediarätt, s 79.

¹⁶ Jfr *Martin* (1989), s 79 ff, 118 ff; ZRP 1992, s 19 ff.

¹⁷ För motsvarande resultat se *Bogdan*, SvJT 1998, s 5.

¹⁸ Se *Sieber*, Handbuch, 19 Rdn 405 ff.

¹⁹ Exempelvis 184 § 1 st 2 p StGB: "Den som ställer ut, anslår, förevisar eller på annat sätt gör pornografiska skrifter tillgängliga [...]"

- ²⁰ *Kielwein*, Niederschriften, s 20. Jfr även Entwurf eines Strafgesetzbuches, E 1962, mit Begründung, Bonn 1962, Drucksache IV/650, s 113; Alternativentwurf eines Strafgesetzbuches AT, Tübingen 1966, s 39. En liknande avsikt hos den svenske lagstiftaren att begränsa tillämpningsområdet har lett till den idag gällande ordalydelsen i BrB 2:4; jfr NJA II 1948, s 161 ff, NJA II 1962 s 64.
- ²¹ Med undantag av förolämpning, se ovan fotnot 13.
- ²² Jfr *Kuner*, CR 1996, s 454.
- ²³ Denna servers uppställningsplats anser Bogdan enligt svensk rätt kunna utgöra ett brotts möjliga fullbordansort, *Bogdan*, SvJT 1998, s 7.
- ²⁴ Se närmare härom *Sieber*, CR 1997, s 590 f.
- ²⁵ Se exempel härpå i tysk rätt: offentlig uppfordran till brott (uppvigling), offentligt förolämpande av staten, offentligt gillande av brott, offentligt smädande av trosgemenskaper, offentligt utbudande av pornografiska skrifter liksom offentligt tillgängliggörande av folkhetsande eller våldsförhärlikande skrifter. Jfr danska strl 266 b §; finska SL 17:1, 17:10, 17:21; norska strl 94 § 2 st 1 p, 135 a §, 140 § och 160 §.
- ²⁶ Enligt den tyska StGB kan speciellt nämnas det offentliga tillgängliggörandet av folkhetsande eller våldsförhärlikande skrifter liksom av skrifter som innehåller instruktioner för brotts utförande eller av s k hård pornografi.
- ²⁷ "Datenspeicher", 11 § 3 st StGB. Jfr Gesetz zur Regelung der Rahmenbedingungen für Informations- und Kommunikationsdienste (IuKDG) från den 22 juli 1997 (BGBl I s 1876).
- ²⁸ Enligt tysk rätt kan nämnas spridning av s k hård pornografi, jfr ovan fotnot 4.

Adresse: Referent, Dr. Karin Cornils
Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht
Günterstalstrasse 73
D - 79100 Freiburg im Br.